

MIŠO LEKOVIĆ

OFANZIVA
PROLETERSKIH BRIGADA
U LETO 1942

OSLOBODILAČKI RAT NARODA JUGOSLAVIJE
1941—1945

TOM DRUGI

OFANZIVA
PROLETERSKIH BRIGADA
U LETO 1942

Odgovorni urednik
PETAR BRAJOVIĆ

Izdaje
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT'

MISO LEKOVIĆ

OFANZIVA
PROLETERSKIH BRIGADA
U LETO 1942.

BEOGRAD
1965

N A P O M E N A

Objavljivanjem knjiga »Ofanziva proleterskih brigada u leto 1942« i »Ofanziva za oslobodenje Dalmacije«, prvih dveju monografija u višedomnoj ediciji »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945«, Vojnoistorijski institut je pristupio monografskoj obradi oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije.

Potreba za jednom sistematskom obradom istorije oslobodilačkog rata postavila je pred Vojnoistorijski institut krupan i odgovoran zadatak: istorijski verno i objektivno prikazati našu blisku prošlost, koja još uvek čeka svoju sintetičku obradu.

U dosad objavljenim radovima ovog Instituta dat je opštejugoslovenski presek oslobodilačkog rata, sa njegovim specifičnostima u pojedinim razdobljima i pokrajinama; složena ratna problematika iznesena je u najnužnijem obimu, u najtešnjoj povezanosti objektivnih i subjektivnih uticajnih faktora, s ciljem da se što jasnije prikažu naponi naših naroda u četvorogodišnjem oslobodilačkom ratu, putevi i karakteristike narodne revolucije. Pri tome se, međutim, nije ulazilo u detaljnija razmatranja, bez čega se ne može zamisliti kompletna obrada našeg oslobodilačkog rata, niti potpuno sagledati njegova veličina, složenost i značaj. Dosadašnji radovi se, stoga, mogu smatrati samo kao osnova daleko šire, kompletnije obrade. Na tom zadatku Institut već uveliko radi, i prve monografije, koje sada prezentira javnosti, nagoveštaj su da će jugoslovenska vojna istoriografija dobiti jednu korisnu ediciju. Činjenica da je tematika koja se obrađuje ratna, da su monografije u prvom redu namenjene sastavu Armije, kome treba da omoguće sagledavanje ratnih iskustava, da su autori vojni istoričari — predodredila je i karakter edicije i metod obrade: detaljna rekonstrukcija vojnih dejstava, sa neophodnim vojnostručnim razmatranjima, analizama i ocenama; obrada ostalih pitanja samo u obimu neophodnom da bi se vojna zbivanja što bolje i potpunije sagledala.

Edicija »Oslobodilački rat naroda Jugoslavije 1941—1945« sadržiće sledeće monografije: 1. Delatnost rukovodstva oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije u pripremi i razvoju ustanka do maja 1942, 2. Ofanziva proleterskih brigada u leto 1942, 3. Bitka na Neretvi, 4. Bitka na Sutjesci, 5. Zimske operacije 1943—1944, 6. Drvarska operacija, 7. Ofanziva NOVJ u Srbiji 1944, 8. Ofanziva za oslobodenje Dalmacije, 9. Riječko-tršćanska operacija 1945, 10. Proboj sremskog fronta i izbijanje Jugoslovenske armije na jugoslovensko-austrijsku granicu, 11. Razvoj narodnooslobodilačke borbe u Bosni i Hercegovini 1941—1945, 12. Razvoj narodnooslo-

bodilačke borbe u Crnoj Gori 1941—1945, 13. Razvoj narodnooslobodilačke borbe u Hrvatskoj 1941—1945, 14. Razvoj narodnooslobodilačke borbe u Makedoniji 1941—1945, 15. Razvoj narodnooslobodilačke borbe u Sloveniji 1941—1945, 16. Razvoj narodnooslobodilačke borbe u Srbiji 1941—1945.

U prvih deset monografija biće obrađene vojne operacije i događaji koji predstavljaju jednu celinu po cilju, vremenu i prostoru; svestrano i dokumentovano prikazana rukovodeća uloga CKKPJ i Vrhovnog štaba u toku rata; detaljno osvetljena ona zbivanja koja su imala presudan uticaj na tok i ishod oslobodilačkog rata. One će omogućiti što puniji uvid u celinu jugoslovenskog ratišta, proučavanje krupnih operacija na većim područjima, pod neposrednim, gotovo isključivim, rukovodstvom Vrhovnog štaba; one će, što posebno treba istaći, prikazati ogromne napore i žrtve svih naroda Jugoslavije i njihove vojske za oslobodenje zemlje i za stvaranje osnova socijalističke izgradnje.

U ostalih šest monografija biće rekonstruisana, iscrpno i detaljno, sa prikazom specifičnih puteva i formi, oslobodilačka borba pojedinih naroda Jugoslavije. One će očit dokazati da se do pobeđe moglo doći samo zajedničkim naporima svih naših naroda. Tako će oslobodilački rat jugoslovenskih naroda biti kompletno sadržan u ovoj obimnoj ediciji od 16 tomova (od kojih će neki, verovatno, imati po nekoliko knjiga).

Pošto će u toj ediciji razvoj rodova i službi biti prikazan samo u najnužnijem obimu, to je Vojnoistorijski institut pristupio obradi posebnih monografija o razvoju, organizaciji i taktici artiljerije, oklopnih jedinica, inženjerije, jedinica veze, saniteta, veterine, intendature, avijacije i mornarice u toku narodnooslobodilačkog rata. Da bi doprineo kompletiranju elemenata potrebnih za izradu sintetičke istorije NOR-a i vojnih iskustava, Institut radi na istoriji jedinica NOVJ (brigada i odreda).

Posebna monografija obrađivaće delatnost na moralno-političkom vaspitanju u narodnooslobodilačkom ratu, taj izuzetno značajan faktor, koji je imao ogroman uticaj na izgradnju Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije.

Smatrali smo da je potrebno zainteresovane čitaoce upoznati sa širom izdavačkom delatnošću Vojnoistorijskog instituta iz oblasti našeg oslobodilačkog rata, pored ostalog, da bi se pri oceni ovih prvih monografija imalo u vidu sve ono što objašnjava njihovu namenu, sadržaj i metod obrade. Napominjemo, uz to, da pojedine monografije neće izlaziti po hronološkom redosledu, već u zavisnosti od toga kada će autori završiti svoje radove, što će, dobrim delom, biti uslovljeno obimnošću teme i sređenošću arhivskih fondova. Pošto je arhivska građa, kako po obimu, tako i po raznovrsnosti i naučnoj vrednosti, dosta neujednačena, to će i monografije, sasvim razumljivo, imati izvesne propuste i slabosti. Stoga ćemo svaku primedbu, svaku sugestiju, svaki novi podatak prihvatiti s posebnom zahvalnošću.

General-potpukovnik:
Petar Brajović

PREDGOVOR

Monografija »Ofanziva proleterskih brigada u leto 1942.« obrađuje jedan izuzetno značajan period oslobodilačkog rata naroda Jugoslavije, kada je oslobodilačka borba — u nastojanju da prebrodi nastale teškoće kako bi se uspješnije razvijala u skladu sa razvojem događaja u zemlji i u svetu imperativno tražila da izađe iz dotadašnjih okvira.

O ovom značajnom periodu našeg oslobodilačkog rata objavljeno je dosta radova, pretežno memoarskog karaktera. U gotovo svima njima dejstva grupe proleterskih brigada nazvana su pohodom ili maršem u zapadnu Bosnu. Ti nazivi, međutim, nisu adekvatni; mnogo je opravdanije ta dejstva nazvati ofanzivom. Jer nastupanje grupe proleterskih brigada, koje je, pod neposrednim rukovodstvom vrhovnog komandanta, Josipa Broza Tita, krajem juna 1942. godine otpočelo sa Zelengore ka zapadnoj Bosni, pretvorilo se u snažnu ofanzivu, ispunjenu teškim borbama i zamašnim operacijama, koja je dala krupne rezultate, vojničke i političke, vanredno značajne za dalji razvoj narodnooslobodilačke borbe i revolucije. Oslobođanjem velike teritorije, stvaranjem divizija i korpusa u sastavu Narodnooslobodilačke vojske i obrazovanjem AVNOJ-a, najvišeg političkog predstavništva, ostvarila se potpuno zamisao vrhovnog komandanta o prenošenju težišta vojnih dejstava u zapadne krajeve zemlje i tako rečito potvrdila svoju punu opravdanost. U toj ofanzivi našli su se, rame uz rame, borci iz gotovo svih krajeva zemlje, stvarajući i učvršćujući u zajedničkim borbama bratstvo i jedinstvo. A sa njima, sa grupom brigada, kretao se i vrhovni komandant; on se nalazio u središtu zbivanja, neposredno angažovan u operacijama, utičući na njihov tok.

Monografija je u prvom, redu namenjena sastavu Armije, kojem treba da omogući što potpunije sagledavanje ratnih iskustava. No ona treba da nađe čitaoca i među onima koje interesuju zbivanja iz naše nedavne ratne prošlosti. Takva namena postavila je pred pisca određene zahteve. Trebalo je, opisujući dejstva proleterskih brigada na njihovom putu od Zelengore do Imotskog, Livna i Banje Luke, detaljno i istorijski verno rekonstruisati i potpuno objasniti sve postupke: kako se tada borilo i učilo na greškama i uspesima, kako se ratovalo bez dovoljno vojne stručnosti, sa oskudnim oružjem i materijalnim i tehničkim sredstvima, kako su se sticala iskustva — u sitnim akcijama i žestokim okršajima, u napadima na naseljena mesta i komunikacije, u dugim marševima, u podnošenju fizičkih napora, u političkim akcijama. U toj bogatoj vojno-političkoj delatnosti učestvovali su borci, desetine, vodovi, čete i bataljoni, pa je trebalo pisati o njima, zadržavati se često na objašnjavanju tih, na izgled sitnih, akcija kojima su obilovala dejstva grupe proleterskih brigada. Sva ta dejstva, počev od manjih diverzija, zaseda, prepada pa do većih borbi, činila su sastavni deo značajne ofanzive koja je imala ne samo taktički već i operativni i strategijski značaj.

Ofanzivna dejstva naših prvih brigada, koja su, bez prekida i predaha, tako reći u jednom zamahu, trajala punih sto dana, značila su u mnogo čemu nešto kvalitativno novo u partizanskom ratovanju; ona su postavila osnove jednog znatno savršenijeg i celishodnijeg načina vođenja borbe koji će ubrzo, kada krajem jeseni budu formirane krupne operativne jedinice — divizije i korpusi — naći punu primenu i doživeti svoj dalji razvitak i uspon. Stvaranje jedne jake operativne grupe pod neposrednim rukovodstvom Vrhovnog štaba, koja neće biti vezana za određenu teritoriju, pružiće Vrhovnom štabu mogućnost da pomoću nje izvodi krupne poteze operativnog i strategijskog značaja i vodi najveće bitke oslobodilačkog rata. A ta grupa, koja će u daljem toku rata narasti na više divizija, začela se u stvari juna 1942, kada su četiri proleterske brigade krenule u istorijsko nastupanje na zapad. Zbog toga je dejstva te grupe trebalo, iz više razloga, što iscrpnije i objektivnije rekonstruisati i proučiti. Tom zahtevu je bio podređen i metod obrade: u težnji da se istorijskim zbivanjima da autentičan sadržaj i smisao, trebalo ih je sukcesivno pratiti, ulaziti u sve njihove komponente, pronicati do činjenica, od detalja stvarati kontinuiranu celinu, otkrivati i tumačiti njihove uzroke, povode i posledice, njihovu uslovljenost i povezanost — jednom rečju, zbivanja objektivno svoditi na njihov pravi značaj. A da bi se to postiglo trebalo je, ukoliko je to bilo moguće s obzirom na raspoložive izvore i literaturu, događaje iznositi i ocenjivati isključivo na proverenim istorijskim činjenicama. Koristeći se veoma bogatom arhivskom građom kako naših tako i neprijateljevih štabova, došao sam, razumljivo, i do nekih novih, nedovoljno poznatih činjenica, na kojima sam zasnivao svoje mključke i ocene. Zbog toga je u monografiji, gotovo uza svaki stav, navedena i izvorna građa, a mestimično su citirani i važniji dokumenti. Monografija je zato dosta opširna. No, upravo zbog toga, ona će biti od koristi istoričarima kao povod za obradu nekih pitanja i problema koji još čekaju naučna objašnjenja.

Pri radu na ovoj knjizi znatno su mi pomogli svojim primedbama i sugestijama recenzenti Pero Morača, Boško Đuričković, Milinko Fihrović, Rajko Tanasković i Todor Radošević, na čemu im zahvaljujem.

Kao ilustracija, uz tekst su date skice i dokumentarne fotografije, a na kraju je priložen i spisak boraca 1, 2, 3. i 4. proleterske brigade poginulih i nestalih u ofanzivi.

Pisac